

Trong lịch sử hình thành và phát triển hơn 90 năm của sân khấu cổ điển, có một nghệ sĩ có đời 70 năm cống hiến với những thành công rực rỡ trong cả hai lĩnh vực: đàn và sáng tác âm nhạc.

Ông cũng chính là người góp phần to lớn cho thành công của đội đa số nghệ sĩ cổ điển hoàng kim. Đó chính là soạn guitar Viện Châu - danh cầm Bùi Bá

Đội nghệ thuật piano huyền cầm

Nhà cầm ông, trước tiên là nhà cầm người được mệnh danh “Đội nghệ thuật piano huyền cầm” Bùi Bá. Trong những năm 1960, thi vàng son của sân khấu cổ điển, có một bộ ba cầm nhạc được mệnh danh là “Tam hùng” bao gồm : Năm Cầm đàn sến, Văn Vĩ đàn guitar phím lõm và Bùi Bá đàn tranh. Đời hiện tại, chưa thấy có tay cầm nào vượt qua bộ ba kiệt xuất này.

Ông tên thật là Huỳnh Trí Bá, sinh ngày 21/10/1924 tại xã Đôn Châu, huyện Trà Cú, tỉnh Trà Vinh. Trong gia đình ông là người con thứ Sáu, nên ông lấy nghệ danh Bùi Bá đúng theo cách gọi của người miền Nam.

Năm 12 tuổi ông đã thành thạo đàn tranh và đàn guitar phím lõm. Tuy nhiên ngón đàn tranh của ông đã in dấu sâu đậm trong lòng đồng nghiệp và người mộ điệu. Một ngón đàn mượt mà qua tiếng âm thanh đằm thắm, lúc thì du dương, lúc thì róc rách như tiếng cựa dòng suối thì thắm, lúc véo von như tiếng sến ca, lúc thì trầm lắng như tiếng lòng người mang nỗi u sầu.

Ông đã có công khai phá nỗi u sầu, tạo thêm nỗi u sầu bài học kinh nghiệm cho dàn nhạc cổ trong sinh hoạt của tài tử và sân khấu cổ điển chuyên nghiệp của Nam Bộ.

So n gi Kiên Giang t ng ca ng i: “Ngón đ n tranh điều luy n c a anh B y Bá nh rót vào h n bài v ng c nh ng rung đ ng con tim c a ng i ngh sĩ đã có nhi u v n s ng”.

Ông vua vi t l i v ng c

Đ n hi n t i, sân kh u c i l ng bi t đ n m t s ít các ông vua: Vua ca v ng c Út Trà Ôn, Vua ca v ng c hài Văn H ng, Hoàng đ đ a nh a T n Tài. Th nh ng, ng i góp ph n quan tr ng đ a các v vua nói trên lên ngôi báu chính là Viên Châu, ng i đ c m nh danh là “Vua vi t l i v ng c”.

Ngh danh Viên Châu có t năm 1950, khi ông vi t v c i l ng “Nát cánh hoa r ng”. T “Viên Châu” hàm ý ch đ u c a “Viên x”, c ng v i ch cu i trong tên xã Đôn Châu quê h ng ông, m t cách đ ông nh v quê h ng ngu n c i.

B y m i năm tay vi t tay đàn, ông đã sang tác g n 70 v c i l ng l n nh . Tuy nhiên, ông đ c bi t đ n nhi u nh t v i tài vi t l i v ng c v i h n 2000 bài, l p k l c trong làng sân kh u c i l ng.

Nh ng sáng tác theo ki u “đo ni đóng giày” c a ông đã góp ph n làm nên nhi u tên tu i: Tình anh bán chi u-Út Trà Ôn, Hoa lan tr ng-Út B ch Lan, Áo tình đ p m ng i yêu-Ng c Giàu, Ti ng tr ng tàn canh-Thành Đ c, B ch Thu Hà -L Th y, Tu là c i phúc- Minh C nh, L ng ti ng chuông ngân-Thanh Nga, Hòn v ng phu-M Châu, H n Kinh Kha- T n Tài, Lòng d đàn bà-Minh V ng....

Ngh sĩ Ng c Giàu kh ng đ nh: “Không có Viên Châu là không có Ng c Giàu cũng nh g n h t các tên tu i c i l ng n i ti ng c a c i l ng th i hoàng kim. H i m i 12-13 tu i ông đã vi t cho tôi bài Áo tình đ p m ng i yêu đ tôi thu đĩa và n i ti ng t đ y. Nhi u ngh sĩ khác th i còn con nít nh tôi cũng đ c n i ti ng nh nh ng bài ca c a chú B y đo ni đóng giày...”.

Ông t c a Tân C giao duyên

Ông được xem là người tiên phong kết hợp tân nhạc với cổ nhạc thành ra một thể loại mới mà ông đặt tên là “Tân cổ giao duyên”. Sau là vào năm 1958, sau nhiều đêm trăn trở suy nghĩ, nhạc biệt chủng đàn guitar và đàn tranh, ông đã đem bài tân nhạc Chàng là ai? của nhạc sĩ Nguyễn Huệ Thi hòa với bài cổ nhạc. Ông mạnh dạn bỏ hai câu 3 và 4 vì dễ bị trùng lặp, đưa tân nhạc vào, tạo thành một bài tân cổ giao duyên hoàn chỉnh.

Sau đó đưa cho hãng đĩa thu âm và phát hành. Hãng đĩa Hãng Hoa phát hành đĩa tân cổ giao duyên với guitar và piano, tập các bài tân cổ giao duyên được công đồng thính giả đón nhận. Dù báo chí Sài Gòn lúc bấy giờ đã kích thích lợi ích, nhưng ông vẫn quy tâm tập trung tham gia. Kết quả là, thể loại tân cổ giao duyên đã thành công ngoài mong đợi, và đến hiện tại vẫn được người mua đĩa ưa thích đón nhận.

Cha đẻ của Nhạc cổ hài

Thường khi nói về cổ nhạc, người ta nghĩ ngay đến một cái gì đó buồn thê m, bi ai. Thế mà, soạn viên Viên Châu đã “lật ngược” một cách ngoạn mục cái lối suy nghĩ đó. Năm 1960, ông viết bài cổ nhạc hài đầu tiên mang tên “Đêm tân hôn” cho danh hài Văn Háng ca.

Bài ca đã đưa Văn Háng đến với công chúng chính phủ cổ nhạc hài. Tiếp sau đó, ông viết một loạt các bài ca hài khác cho Văn Háng: Tôi nói tiếng Tây, Tôi muốn làng tôi, Sáu, Chó mèo đuổi cáo, Lá sáu táo quân, Trời Thiên Đái Thánh.... Nhờ vào những bài “đo ni đóng giày của ông”, Văn Háng đã đạt đến đỉnh cao vinh quang khi được mệnh danh là “Vua ca cổ nhạc hài”.

Biết tài viết cổ nhạc ngay từ phòng thu

Nói về cái tài viết cổ nhạc, Viên Châu là người có khả năng “xuất khẩu thành ... cổ nhạc”. Ông có thói quen viết ngay từ phòng thu. Anh em trong nghề vẫn hay kết nhau nghe về hai bài hát viết cho ráo mèo đã được thu đĩa của ông.

Vào khoảng năm 1964, ngay từ phòng thu, ông được yêu cầu viết một bài cổ nhạc để nhạc sĩ Huệ Phác ca thu đĩa từ chối. Tình thế cấp bách, ông nhận lời viết liền. Thế là khi mới người đi rác hai nhạc sĩ Văn Vĩ và Năm Cá từ chối, ông đã viết xong 3 câu của bài cổ nhạc “Nhá mèo”.

Háu Phác vào phòng thu ca xong ba câu đó, thì Viên Châu cũng váa hoàn tát ba câu váng cá còn lái.

Mát thái gian sau, cũng tái phòng thu, ông lái đác yêu cáu viát ngay mát bài cho nghá sĩ Thanh Nhàn ca. Thá là ông viát lián bài “Trái khá qua”, láy cám háng tá viác nhìn tháy mát anh đáu báp đi chá mua vá mát thúng đá ăn, trong đó có đáng máy trái khá qua.

Điáu đáng chú ý là dù đác viát vái vá, nháng đây lái là hai bài váng cá thuác hàng kiát tác.

Nét đác sác trong phong cách Viên Châu

Ông đác mánh danh là Vua viát lái váng cá không phái chá vì ông viát đác đán hán 2000 bài ca, mà còn vì ông đã táo ra cho nháng bài váng cá cáa mình mát phong cách rát riáng, “rát Viên Châu”. Sau đây là mát vài nét nái bát trong phong cách đó :

- Dá ca, dá nhá: Do có lái thá là thông tháo đàn tranh và đàn guitar phím lõm, Viên Châu đã uán lái bài hát mát cách uyán chuyán, mát mà vái cách phân chá rát “vô khuôn”, nên rát dá ca. Đác biát các bài váng cá cáa ông có bá các rõ ràng, nói theo trong nghá là “không lan man”, nên rát dá nhá. Có lá đó cũng chính là mát yáu tá quan tráng khián bài ca váng cá cáa Viên Châu trá nên rát đái chúng.

- Mát láng Kián thác sáu ráng: Dù dá ca dá nhá, nháng các bài váng cá cáa Viên Châu hàm cháa mát láng kián thác rát sáu ráng. Ông đáa vào bài hát tá dân ca, tác ngá đán các đián tích xa xáa, mà cái hay là ông đáa nháng kián thác đó vào trong bài ca mát cách “rát ngát”.

Cháng hán nhá trong bài váng cá “Hoa Đào năm ngoái” viát vá mái tình cáa Thúy Kiáu và Kim Tráng, ta tìm tháy hai câu thá trá danh cáa nhà thá Đá Phá :

“Tùng cúc láng khai tha nhát lá,
Cô chu nhát há cá viên tâm”

(Khóm cúc tuôn thêm dòng lệ cũ,
Con thuyền buồm chèo tạt tình nhà)

Hay hai câu thơ bất hủ của Thôi Hiệu:

“Nhân diễm bất tri hà xứ khứ
Đào hoa y cựu tiếu đông phong”
(Ngái đi pám xứ a đâu rái nhá,
Chá tháy hoa đào cũ tá gió đáng)

hoặc thơ của vua Tống Đác trong bài “Khóc Báng Phi”:

“Đáp cũ kính ra tìm lệ y bóng
Xáp tàn y lệ đi dành hái”

Và còn biết bao điển tích, thơ văn khác nữa....

- Một nhà thơ lớn: Trong nhiều bài văn cổ của Viên Châu, ta thấy có những bài thơ thuở còn hàng kiát tác, đá đá kháng đánh ráng Viên Châu cũng là một nhà thơ lớn. Chẳng hạn như bốn câu thơ nổi lái trong bài văn cổ “Gánh nác đêm trăng”, kể về tâm sự của một anh nông dân nghèo phải đi làm ăn xa xứ, ba năm sau khi trở về thì ngái yêu gánh nác đêm trăng với mình thuở nào đã sang ngang:

“Năm tháng dài dáu nái đát khách
Nhá em tôi trá lái quê nghèo
Đêm khuya váng bóng ngái thôn ná
Sáng nhá trên cánh lá nhá theo”

Hay bốn câu nổi lái trong bài “Xuân đát khách” (Tâm sự kẻ ly hương) viết về tâm sự của người xa xứ:

“Đät khách bä vä lä bän bä
Nên lòng cä mäi nhä thäng quä
Mäu xuân vä näa xuân vä näa
Tuyät träng räi nhiäu đä tái tä”

- Läi kät thúc bài hát rät đä nhä: Mät nét đäc biät näa trong phong cách Việt Nam Châu, đó là đa số bài ca cäa ông đäu đäc kät thúc bäng hai câu thơ läc bát, mät läi kät thúc rät ngät, rät träng tänh và rät đä nhä. Chäng hän nhä cuäi bài väng cä “Lá Bàng Räi”, ông viät:

“Lá bàng räi räng vä đäu
Lá thu räng hät đä nä säu còn đäy”.

Hay trong bài “Tình anh bán chiäu”, hai câu kät cũng là hai câu thơ rät ngät:

“Sông sâu bên lä bên bäi,
Tình anh bán chiäu trän đäi không phai.”

Hoäc hai câu kät trong bài « Lá Träu Xanh » :

« Mäa räi lä nhä buät khung träi,
Anh phä em räi, em (còn) biät tin ai »

Hai câu kät trong bài « Lòng đä đàn bà » cũng rät đäc đä :

« Cho hay trong đä o vä chäng,
Biät ai chung thäy, ai lòng bäc đän”

Nói v bí quy t sáng tác ca mình, ngh sĩ Viện Châu cho rằng, Khi viết, không phải m c trào ra đầu bút mà đó là tim óc, trí não ca ông đang đổ t h t vào đầu bút để tuôn thành i !

Th t v y, để viết thành công, khi viết, ng i viết phải t m quên mình đi và hóa thân vào nhân vật mình đang viết. Nh v y, Viện Châu đã hóa thân thành công trong hàng ngàn vai diễn v i hơn 2.000 bài vng c và 70 v c i lng. Viện Châu th t s là « M t soạn giả ngoi hng», b i trong lịch s hình thành và phát triển ca sân kh u c i lng hơn 90 năm nay, rõ ràng ca có m t soạn giả c nh c nào để đ c nh u thành công r c r nh ông.

Viện Châu đ c nhà n c CS Việt Nam phong t ng danh hi u Ngh sĩ u tú vào năm 1988. Năm 2012, ông đ c đ c cách phong Ngh sĩ nhân dân cùng v i ba cô h c trò ca mình: Ng c Giàu, Bích Tuy t và L Th y.